

УДК 532
ББК 65.04

**ҚАРАЁНИ ТАНЗИМИ ДАВЛАТИИ
МЕХАНИЗМИ АМАЛКУНИИ
СОХТОРҶОИ ИҚТИСОДИ**

*Тошматова Нодирахон Мӯминовна - унвонҷӯи
ДИСДДТТ дар шаҳри Хуҷанд, e-mail:
Architectnodirakhon@mail.ru*

**ПРОЦЕСС ГОСУДАРСТВЕННОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМА
РЕАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ
СТРУКТУР**

*Тошматова Нодирахон Мӯминовна - соискатель
ТГУЭТТ в городе Худжанде, e-mail:
Architectnodirakhon@mail.ru*

**THE PROCESS OF THE
MECHANISM OF
IMPLEMENTATION OF ECONOMIC
STRUCTURES**

*Toshmatova Nodirakhon Muminovna - Applicant of Tajik
State of University of Economics and Trade, e-mail:
Architectnodirakhon@mail.ru*

Вожаҳои калидӣ: сохторҳои иқтисодӣ, соҳибкорӣ, сохторҳои иқтисодӣ инноватсионӣ, муҳити электронӣ.

Хусусияти муомилоти сохторҳои иқтисоди бо хусусиятҳои муносибатҳои моликият ба он, яъне имконнопазирии субъекти хоҷагидор бо маънои классикии "ҳукмронии иқтисодӣ" вобастагӣ дорад. Интернет-роҳзанӣ-ин беҳтиёрон, ки системаи бозор хос аст, камбудӣҳо, механизми азнавтақсимкунии сарватҳои зеҳнӣ ва мутабиқи принципи худинкишофёбии шабакаи иттилоотӣ дар асоси вайронкунии ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ба воситаи озодона такрористеҳсоли маҳсулотҳои зеҳнӣ дар шабака мебошад.

Ключевые слова: экономические структуры, предпринимательство, инновационные экономические структуры, электронные среды.

Характер обращения экономических структур зависит от особенностей отношений собственности с ним, то есть невозможности хозяйствующего субъекта по классическому значению "экономического господства". Интернет-разбой-это то, что система рынка характеризует недостатки, механизм перераспределения интеллектуальных ценностей и в соответствии с принципом самораспределения информационной сети на основе нарушений прав интеллектуальной собственности путем свободного воспроизводства интеллектуальных продуктов в сети.

Key words: economic structure, entrepreneurship, innovation and economic structure, the electronic environment.

The nature of the circulation of economic structures depends on the characteristics of property relations with it, that is, the impossibility of an economic entity according to the classical meaning of "economic domination". Internet robbery is intuitive that the market system is characterized by weaknesses, the mechanism of redistribution of intellectual values and in accordance with the principle of self-distribution of the information network based on violations of intellectual property rights through the free reproduction of intellectual products on the network.

Бо дарназардошти вазъи муосири иқтисодиёт ва рушди сохторҳои иқтисоди, қайд карда метавонем, ки комёбиҳои охирон дар рушди технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионии ҷаҳонӣ (Интернет-технология) боиси ташаккули ҷаҳонии муҳити электронӣ барои фаъолияти иқтисодӣ гардидааст. Ин дар навбати худ, барои ташаккули шаклҳои нави ташкилӣ-институтсионалӣ дар соҳаи соҳибкорӣ ва дигар соҳаҳои иҷтимоӣ-иқтисодии фаъолияти инсон имкониятҳои нав кушодааст. Ба онҳо, хусусан сохторҳои иқтисодиинноватсионии ҳамкориҳои давлатӣ-хусусӣ ва корхонаҳои хурд ва миёна тааллуқ доранд, ки дар боло қайд намудем.

Нақши иқтисодии сохторҳои иқтисоди-инноватсиониро дар ташаккулёбии системаи иқтисодӣ муайян намуда, бояд онро аз нуқтаи назари такрористеҳсолот ба инобат гирем: хусусиятҳои ҳаракати иқтисодӣ, гардиши иқтисодии сохторҳои иқтисоди. Ҳамчунин ошкоркунии қонуниятҳои муносибатҳои иқтисодӣ зарур аст, ки дар раванди истеҳсолот, мубодила, тақсимот ва истеъмоли иттилоотӣ ва сохторҳои иқтисоди пайдо мешаванд, инчунин қонунҳои иқтисодӣ, ки ба он ин равандҳо паҳн мешаванд.

Хусусияти муомилоти сохторҳои иқтисоди бо хусусиятҳои муносибатҳои моликият ба он, яъне имконнопазирии субъекти хоҷагидор бо маънои классикии "ҳукмронии иқтисодӣ" вобастагӣ дорад. Дар натиҷа, хусусиятҳои умумиро барои фаъолияти сохторҳои иқтисоди дода метавонем:

- имкониятҳои васеъ барои бисёре аз корхонаҳо истифода бурдан аз неъматҳои огоҳинома;
 - паҳн намудани (нусахабардорӣ, такрористехсолӣ) моликияти зехнӣ, арзиши ниҳии тайер кардани нусахаи маҳсулот, маънои имконияти азониҳудкунии моликияти зехнӣ ба ҳамроҳ шудан ба муносибатҳои корӣ бо соҳибмулкоро дорад.

- дар шароити мубодилаи бозории моликияти зехнӣ вазифаҳои нопурра бо тартиб тақсим карда мешаванд, вақте ки ҳуқуқи маънавӣ ба соҳибмулк боқӣ мемонад, ҳуқуқи паҳн кардан ба шахси дигар супурда мешавад;

-тақсимои сохторҳои иқтисодӣ аз рӯи маҳсулот ва шаклҳои маҳсулот. Шакли ғайритиҷоратӣ бо тавсиф карда мешавад, ки " Асосгузори манфиатҳои зехнӣ онро аз доираи номаҳдуди шахс ҷудо мекунад, масалан, (ба воситаи нашриёт), ки кадоме дар навбати худ метавонанд, хусусияти зехниро истифода баранд, соҳибӣ кунанд ва ё паҳн кунанд (аз ҷумла ҳуқуқи маънавии муаллиф)".

Сохторҳои иқтисодӣ дар муомилоти истехсолотӣ, заминаи он шуда, ба амал бароварда мешавад.

Бо назардошти табиати дучандаи сохторҳои иқтисодӣ, ки мо пештар муқаррар кардем, мо чараҳои зехнии неъматҳои ҷамъиятӣ ва сохторҳои иқтисодиинноватсиониро тақсим намекунем, зеро зоҳиршавии сохтмони иҷтимоӣ ё тиҷоратӣ, таъсири шароити беруна аст, на ин ки субъекти дигари дохилӣ. Дар асоси фарзияи Д. Ю. Мирополский дар бораи он, ки шабакаи воситаи мавҷудияти бозор ва ҳамкориҳои онҳо, самти ҳамкориҳои иқтисодӣ агентҳои иқтисодӣ дар муомилоти иқтисодии сохторҳои иқтисодӣ баррасӣ карда мешавад.

Системаи муосири идоракунӣ, тартиби бисёрсатҳаи иқтисодӣ мебошад, ки дар он хоҷагии хона нақши муҳимро мебозад. Тафсириҳои зиёди ҳислати он мавҷуд аст, ҷойгиршавӣ ва шакли ҳамкорӣ бо дигар субъектҳои хоҷагидорӣ, бахусус дар содирот ва воридоти хизматрасонии байналмилалӣ, ки дар поён нишон дода шудааст (ҷадвали 1).

Ҷадвали 1

Содирот ва воридоти хизматрасонии байналмилалӣ

Воҳиди ченак		2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Содироту воридоти хизматрасониҳои байналхалқӣ</i>							
Ҳаҷми умумии байналмилалӣ	млн. долл	610,4	654,6	557,3	505,9	432,8	368,3
Кишварҳои ИДМ	млн. долл	327,9	390,6	346,3	310,8	214,9	203,5
Дигар давлатҳои боқимонда	млн. долл	282,5	264,0	211,0	195,1	217,9	164,8
Содирот	млн. долл	459,2	487,6	363,3	309,5	252,4	231,8
Кишварҳои ИДМ	млн. долл	250,0	303,6	251,1	218,3	149,5	144,4
Дигар давлатҳои боқимонда	млн. долл	209,2	184,0	112,2	91,2	102,9	87,4
Воридот	млн. долл	151,1	167,0	194,0	196,4	180,4	136,5
Кишварҳои ИДМ	млн. долл	77,9	87,0	95,2	92,6	65,4	59,1
Дигар давлатҳои боқимонда	млн. долл	73,2	80,0	98,8	103,8	115,0	77,4
Бақия	млн. долл	308,1	320,6	169,4	113,1	72,0	95,3
Кишварҳои ИДМ	млн. долл	172,1	216,6	156,0	125,7	84,2	85,3
Дигар давлатҳои боқимонда	млн. долл	136,0	104,0	13,4	-12,6	-12,2	10

Сарчашма: Тоҷикистон бо рақам, 2017 сол, саҳ.128

Дар гардиши сохторҳои иқтисодӣ, хоҷагии хонавода, бешубҳа, нақши асосиро мебозад, зеро шахсе, ки соҳиби аввалияи манфиатҳои зехнӣ мебошад, аз воситаҳои ахбори омма ҷудонопазир аст.

Сохторҳои иқтисодиинноватсионии инсон - ин дониш, таҷриба, малака ва дигар натиҷаҳои эҷодии фаъолияти зехнӣ мебошад, ки дар фаъолияти соҳибкорӣ истифода мешаванд ва қобилияти тавлиди даромад аз фаъолияти соҳибкориро дорад. Сохторҳои иқтисодӣ инноватсионии инфиродии инсон амалӣ дар он вақт амалӣ мешавад, вақте ки ӯ на танҳо ҷаҳорҷӯба, балки шароит барои татбиқ ва рушди шаклҳои гуногуни дониши объективиро дарёфт мекунад. Дар сатҳи корхона, вай ба дараҷаи дорониҳои зехнӣ дохил мешавад, ки кадоме аз сохторҳои иқтисодӣ инноватсионии кормандон ва шаклҳои гуногуни дорониҳои ғайримоддӣ, нигоҳдории дониш ва малака иборат аст.

Ақидаи С.А.Дятлов пешбинӣ мекунад, ки дар имкониятҳои муосири мураккаби истехсолӣ ва эҳтиёҷоти инсон, ки барои марҳилаи аввали рушди давраи пеш аз саноатӣ ва фаъолияти ҷамъият дар шакли омили инсонихос аст, дигаргун мешавад ва охира ба имкониятҳои мураккаби эҷодии иттилоотӣ ва эҳтиёҷот мубаддал мешавад, ки барои марҳилаи иттилоотии рушди корхона хос аст, кадоме дар навбати аввал, ба дониши иқтисодӣ асос ёфтааст ва ҳамчун захираи инсон “Захираи

иттилооти инсон (захираҳои зеҳнӣ), давраи иттилооти рушди ҷомеа дар давраи инқилоби илмӣ-техникӣ ва инқилоби иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, шакли инъикоси қувваҳои асосии эҷодии инсон, ки ба иқтисоди иттилоотӣ, ҳамчун омилҳои асосӣ ворид мешавад, ки боиси баландшавии ҷараён ва сифати пешрафти иҷтимоӣ-иқтисодии ҷамъият гардидааст” фаъолият мебарад.

Ба шарофати раванди эҷодии захираҳои зеҳнӣ дар шароити муносири идоракунӣ, одамон метавонанд на танҳо сармояи соҳибқориро ҳамчун манбаи меҳнат, балки бевосита эҷод сохторҳои иқтисодии инноватсиониро низ амалӣ карда метавонанд, масалан дар шакли инноватсияи истеъмолий.

Дар соли 1997 LEGO бо он дучор шудааст, ки ҳазорҳо ҳақерҳо пас аз се ҳафта баъди оғози "Mindstorms" системаи оператсиониро зеркаши намуда, онро мукамал гардонид, ройгон кардаанд. LEGO иттилоотро истифода бурдааст: барномаҳои, ки аз ҷониби ҳақерҳо навишта шуда буд, акнун барои боргири аз сомонҳои асосии Mindstorms дастрас аст.

Ширкати аз ин падида фаъолони истифода мебарад. Соли 1996 истифодабарандагони бозии "Red Alert" мӯхтавои нав барои бозии мавҷуд буда таъсис дода, дар фан-сономаҳо ҷойгир намудаанд. Westwood Studios, таҳиякунандаи бозӣ, ба интиқоли маблағ ба бозии мо оғоз намудаанд, ва дар соли 1999 таҳиягарон ва истеҳсолкунандагон, ки таҳти лоиҳаи нав корбарӣ менамуданд, ҷараёни устувори инноватсиониро аз мизочон гирифтаанд.

Таҷрибаи нишон медиҳад, ки инноватсия (навгонӣ)-и истеъмолий қариб ҳамеша ройгон паҳн карда мешавад.

Самарҳои озод паҳн кардани рушди зеҳнии онҳо ҳамчун шахсият таъдил дар шабака хеле маъмул мешавад.

Намунаҳо ба мо имкони хулоса бароварданро медиҳад, ки интиқоли ройгони объектҳои сохторҳои иқтисодии инноватсионии хусусӣ дар шабака, тасодуфӣ нест, балки таъсири дарозмуддати рушди иқтисоди шабакаии иттилоотӣ мебошад. Чунин рафтор ба ба нақшаи рафтори инсон мувофиқат мекунад, ки ба ҳадди аксари маблағгузорӣ ва ба ҳадди ақали истеъмоли захираҳои умумӣ равона шудааст.

Фаъолияти сохторҳои иқтисодӣ дар микёси хурд дар асоси сармоягузорӣ ба маориф асос ёфтааст. Ва онҳо метавонанд ҳамчун нақшавӣ, ва ҳам ҳамчун усулҳои бозорӣ амалӣ шаванд.

Агар шумо механизми нақшавии давлатро ба сифати фармоишгар истифода баред, онҳо метавонанд ба сатҳ ва самти маориф дар асоси дастгирии давлатии таҳсилот, маблағҷудкунии бучетӣ дар муассисаҳои таълимӣ ва ғ. таъсир расонанд.

Роҳҳои танзими давлатии сохторҳои иқтисодӣ:

- давлат дастрасии оммавино ба донишҳои заминавӣ ё зеҳнӣ таъмин менамояд.

Маҳсулоти дар ҳаёти объектҳои моддӣ таъиноти иҷтимоӣ.

- кор бо соҳибқорони ё ширкатҳои давлатӣ. Ҳамин тариқ, қисми зиёди саҳми зеҳнӣ ва маҳсулоти иттилоотӣ.

Дар сохторҳои иқтисодии иттилоотӣ-инноватсионии хоҷагии хонавода ӣ ва маводи захираҳои иттилоот тавассути шабака, ҳам пулӣ ва ҳам бемузд мебошанд.

Ирсол маълумот ба истеъмолкунандагон тавассути шабака, шакли махсуси ҳаракати сармоя, иттилоотӣ ва сохторҳои шабакавӣ мебошад, ки ба туфайли кам кардани хароҷотҳои трансаксионӣ барои интиқоли маълумот дар шабака ва арзиши сифрии репликасияи иттилоот имконпазир шуд.

Дар асоси ҳуқуқӣ истеъмолкунандагон метавонанд сохторҳои иқтисодии инноватсиониро аз давлат ва ширкатҳо, ки тарафдори стратегияи таъминоти барномавии озод мебошанд, ки бо ин ҳолат муфассалтар шинос мешавем.

Ғайр аз ин, дар сохторҳои иқтисодии иттилоотӣ ва инноватсионӣ чунин мафҳум вучуд дорад, ба мисли роҳзании (пиратство) зеҳнӣ. Роҳзанӣ (ғоратгарӣ) - ин фаъолият ё амал нисбати объектҳои ҳуқуқӣ муаллиф, вобаста ба истифода ё такрористеҳсол, ки ба вайронкунии дорандаи ҳуқуқ меорад. Дорандаи ҳуқуқ, бояд ба вайронкунии ҳуқуқӣ худ аҳамияти ҷиддӣ диҳанд, ки ҳоло ба таври васеъ маъмул аст, зеро онҳо метарсанд, ки онҳо ба муфлисшавии тижорати онҳо оварда мерасонанд.

Роҳзанӣ дар Интернет аз веб-сономаҳо ба ном "қаблан барномаҳои таҷдид шуда" иборат аст.

Нисбат ба роҳзании зеҳнӣ, Интернет-роҳзанӣ, одатан, на барои гирифтани фоида аз фуруши молиқияти зеҳнии ҳифзшаванда равона шудааст, балки ташкили нусха аз ҷониби шахси хусусӣ ва боргирии ройгон-онлайнро пешкаш мекунад.

Вайронкунӣ бар асоси осонӣ ва озодӣ аз ҷараёни нусхабардорӣ ва паҳн намудани асарҳо, ноаёнӣ интернет, инчунин дар бисёр истифодабарандагон боварӣ ҳосил мекунонд, ки амали онҳо ғайриқонунӣ нества ва ғоратгарӣ ҳисобида намешавад.

Ҳамин тавр, мувофиқи таҳқиқи Consumer focus, ки моҳи феврари соли 2010 нашр шудааст, "73% истифодабарандагон наметавонанд, ки қонун дар бораи ҳуқуқӣ муаллиф нусхабардорӣ ё сабқуниро манъ мекунад. 44% истифодабарандагони шабакаии яқмартаба итминон доранд, ки амали онҳо қонунӣ мебошанд".

Микёси раванди он шаҳодат медиҳанд, ки роҳзанӣ дар Интернет берун аз рафтори боадабона буда, падидаи устувори иҷтимоию иқтисодии мебошад

Аз нуқтаи назари мо, Интернет-роҳзанӣ-ин беихтиёрон, ки системаи бозор хос аст, камбудихо, механизми азнавтасимкунии сарватҳои зеҳнӣ ва мутобиқи принципи худинкишофёбии шабакаи иттилоотӣ дар асоси вайронкунии ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ба воситаи озодона такрористеҳсоли маҳсулоти зеҳнӣ дар шабакаи мебошад. Мо боварӣ дорем, ки бо дарназардошти ҳаҷми назарраси паҳншавии озоди сарвати зеҳнӣ онлайн-роҳзанӣ, ин ҳамон сабабе, ки озодии ҳокимият дар рушди зеҳнӣ он дар шабакаи ва, аз ин рӯ, хусусияти нақшавӣ мебошад.

АДАБИЁТ

1. Каюмов Н.К. Таджикистан и ВТО: реалии и перспектива / Н.К. Каюмов // Экономика Таджикистана: стратегия и развития. - 2004. - №4. - 55 с.
2. Каюмов Н.К. К вопросу об угрозах экономической безопасности Таджикистана / Н.К. Каюмов // Экономика Таджикистана: стратегия и развития. - 2006. - №1, 103 с.
3. Концепции аграрной политики Республики Таджикистан//Постановление Правительства Республики Таджикистан от 31 декабря 2008. - № 658. - 67с.
4. Кудратов, Р.Р.Носиров, Р. Инвестиция-основа повышения эффективности сельскохозяйственного производства, (монография)- Душанбе, Изд-во «Статус», 2005, 120 с.
5. Курбанов, Т.Х. Проблемы научно-технического прогресса в условиях перехода к рынку // Экономика Таджикистана: стратегия развития. - 1998. - №2. - 59с.
6. Мадаминов А.А. Стратегия устойчивого развития АПК Таджикистана на ближайшую перспективу. Душанбе. ТАУ, 2003.-С.32
7. Маршалл, А. Принципы политической экономии. / А. Маршалл // пер. с англ. Столпнера, Р.И. под ред. Никитина, С.М – Т. 1. - М.: Прогресс, 1983. - 416 с.
8. Мирсаидов, А.Б. Теория производственного поведения дехканских (фермерских) хозяйств (на таджикском языке).Национальная конференция «Пути развития АПК Таджикистана: проблемы и суждения». – Душанбе, 2003. – С. 127-131.
9. Назарчук, А. АПК на современной этапе экономической реформы: О концепции аграрной политики и продовольственного обеспечения (достижения) Российской Федерации / А. Назарчук // Экономист. 1995. - № 5, 25 с.
10. Тоҷикистон бо рақамҳо, 2018 сол, 25 с.

REFERENCES

1. Kayumov N.K. Tajikistan and the WTO: realities and prospects / N.K. Kayumov // Tajik Economy: Strategy and Development. - 2004. - No. 4, 55 p.
2. Kayumov N.K. To the issue of threats to the economic security of Tajikistan / N.K. Kayumov // Tajik Economy: Strategy and Development. - 2006. - No. 1, 103 p.
3. Concepts of the agrarian policy of the Republic of Tajikistan // Decree of the Government of the Republic of Tajikistan dated December 31, 2008. - No. 658. - 67p.
4. Kudratov, RR Nosirov, R. Investment-basis for increasing the efficiency of agricultural production, (monograph) - Dushanbe, Publishing House "Status", 2005, 120 p.
5. Kurbanov, T.Kh. Problems of scientific and technological progress in the context of the transition to the market // Tajik Economy: development strategy. - 1998. - No. 2. - 59p.
6. Madaminov A.A. The sustainable development strategy of the agricultural sector of Tajikistan in the near future. Dushanbe. TAU, 2003.-P.32
7. Marshall, A. Principles of Political Economy. / A. Marshall // transl. from English Stolpner, R.I. under the editorship of Nikitina, S.M. - T. 1. - M.: Progress, 1983. - 416 p.
8. Mirsaidov, A.B. Theory of production behavior of dekhkan (farm) farms (in Tajik). National conference "Ways of development of the agricultural sector of Tajikistan: problems and judgments." - Dushanbe, 2003.- P.127-131.
9. Nazarchuk, A. AIC at the present stage of economic reform: On the concept of agrarian policy and food supply (achievements) of the Russian Federation / A. Nazarchuk // Economist. 1995. - No. 5, 168 p.
10. Тоҷикистон бо рақамҳо, 2018, 25 p.